

❖ tutorele sau asistentul care se află alături de studentul cu dizabilități, acordându-i suportul necesar pe durata zilei de studii (nu toți studenții cu dizabilități beneficiază de suportul asistentului, ci doar acei dintre ei care prezintă o cerere în acest sens, însoțită de avizul confirmativ al specialistului).

Bibliografie:

1. CHICU V., GALBEN S., COJOCARU V., IVANOVA L. Educație Incluzivă. Repre metodologice. Asociația Motivație și Centrul de zi Speranța. Ed. Casa Editorial Poligrafică Bons-Offices, Chișinău, 2006.
2. CREȚU V., Incluziunea socială și școlară a persoanelor cu handicap. Strategii și metode de cercetare, Editura Printech, București, 2006.
3. DANII A., RACU S., POPOVICI D.V., Psihopedagogia integrării. Ed. Tipografia Centrală, Chișinău, 2014, p. 416.
4. Incluziunea în educație. Ghid de politici UNESCO (traducere RENINCO). București, 2011.
5. MANEA L., Accesul la educație a tinerilor cu dizabilități în România, cu focalizare pe învățământul secundar superior, vocațional și universitar RENINCO, România, 2016.
6. MUNTEANU P., Incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități în Republica Moldova din perspectiva valorizării rolurilor sociale. Teză de doctor în sociologie, Chișinău, 2018.
7. RACU A. (coord. științific), Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior. Ghid științifico-metodologic. Ed. Pontos, Chișinău, 2016, 268 p.
8. RACU A., (editor) Accesibilitatea tinerilor cu dizabilități în universități (orientări teoretice și practice); Materialele conferinței științifice: Incluziunea educațională și socială a tinerilor cu dizabilități în învățământul superior, Editura Pontos, Chișinău, 2017, 178 p.
9. RACU A., (editor) Culegere de articole. Integrarea socioprofesională a tinerilor cu dizabilități. Ed. Pontos, Chișinău, 2018, 120 p.
10. RACU A., POPOVICI D.V., ș.a. Ghid teoretico-metodic. Bazele teoretico-practice ale educației tinerilor cu dizabilități în instituțiile universitare. Ed. Pontos, Chișinău, 2018, 192 p.
11. RACU A., Strategii tradiționale și moderne în psihopedagogia școlii incluzive. Chișinău: Tipografia Centrală, 2016, 272 p.
12. VELIȘCO N., BULAT G. (coord. științ.), Educație incluzivă. Curs universitar. Chișinău, 2017.

ROLUL FAMILIEI ÎN INTEGRAREA COPIILOR CU CES

Balan Aurelia

Dr. în psihologie, decan
Facultatea de Psihologie și Asistență Socială
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Romanciuc Xenia

Studentă
Facultatea de Psihologie și Asistență Socială
Universitatea de Studii Europene din Moldova

Rezumat

În societățile moderne, familia reprezintă nucleul instrumental fundamental al structurii sociale mai largi, în sensul că toate celelalte instituții depind de influențele acesteia. În primii ani de viață, în care sunt așezate bazele personalității umane, familia reprezintă întreaga "societate" a copilului. Rolul familiei este atât în ceea ce privește recuperarea medical-psihologică cât și în ceea ce privește integrarea și educația pentru societate. Este recomandat ca părinții să-l trateze pe copilul cu dizabilități, în cadrul relației de comunicare și interacțiune cotidiană, ca pe orice copil normal dar, tot odată, să întreprindă toate

demersurile instituționale, sanitare și educaționale pentru a-l recupera și integra social. Copilul și familia formează o unitate, copilul aparține mamei, tatălui, întregii familii și prin ei întregii omeniri atât cu perfecțiunile cât și cu imperfecțiunile lui. Atât copilul cât și familia acestuia au nevoie de suport pentru a învinge temerile, neputința și disperarea.

Cuvinte cheie: familie, copii, societate, integrare.

Summary

In modern societies, the family represents "the fundamental instrumental nucleus of the broader social structure, in the sense that all other institutions depend on its influences.". In the first years of life, in which the foundations of the human personality are laid, the family represents the whole "society" of the child. The role of the family is fundamental, both in terms of medical-psychological recovery and in terms of integration and education for society. It is recommended that parents treat the child with disabilities, in the relationship of communication and daily interaction, like any normal child, but also to take all institutional, health and educational steps to recover and integrate socially. The child and the family form a unity, the child belongs to the mother, the father, the whole family and through them the whole humanity both with its perfections and with its imperfections. Both the child and his family need support to overcome fear, helplessness and despair.

Keywords: family, children, society, integration.

A fi părinte este o provocare, o misiune care necesită o pregătire sistematică, demonstrând voință, perseverență, dragoste, și nu în ultimul rând învățare permanentă. Ei sunt primii învățători ai copilului, educându-le și formându-le valori morale, culturale, religioase, patriotice, asigură copiilor norme de comportament, socializare, independență, spiritul de inițiativă etc. Din acest motiv părinții au nevoie de a-și forma un șir de competențe și abilități, asigurând copilului o educație bună și corectă. În acest context, pedagogizarea părinților devine o necesitate de mare importanță. Studiile actuale pun în evidență importanța familiei asupra dezvoltării și educării copilului în special a celor cu cerințe educaționale speciale. Cerințe educaționale speciale (CES) înseamnă nevoi educaționale suplimentare, complementare obiectivelor generale ale educației și adaptate particularităților individuale sau caracteristicilor uneia sau altei deficiențe sau dificultăți de învățare. [1] Acești părinți joacă un rol important în medierea relației dintre copil și mediul exterior. Ei mențin un climat de toleranță și de egalitate în sânul familiei și în societate. Un copil cu deficiență, chiar dacă este susținut are probleme legate de comportamentul natural în fața unei persoane străine. În acest caz, părinții joacă un rol de mediator între două persoane. În cadrul unei familii echilibrate copilul cu deficiență are drepturi și obligații egale. Ei trebuie să aibă relații de reciprocitate și de egalitate cu frații și cu surorile sale. Dacă se simte egal în familie, el va ajunge să se simtă egal și în societate. Practic, familia joacă rolul unui laborator în care copilului cu deficiență i se oferă oportunitatea de a-și găsi locul și de a se obișnui cu situația în care se află. [2] Pretutindeni sunt persoane cu deficiențe. Perceperea lor socială nu este întotdeauna constantă, ea variază de la societate la societate, furnizând semnificații diferite, în funcție de cultura și de valorile promovate. Copilul se dezvoltă în armonie cu cei din anturajul sau, care-i acceptă dificultățile.

Ce se spune despre persoanele cu deficiențe?

O parte dintre ei cunosc faptul că cerșeau sau erau lăutari în perioada comunistă. Astfel de idei sunt greșite și nu oferă un tablou clar despre persoanele cu deficiențe. Ca orice persoană, ei sunt

produsul unic al eredității lor, al mediului și sunt ființe umane. Dar și persoanele cu deficiențe, la rândul lor, au păreri diferite în ceea ce privește dificultatea lor: unele o consideră o catastrofă, iar altele un mic obstacol.

Copilul cu cerințe educaționale speciale se acomodează mai greu la relațiile interpersonale, de aceea părinții au, deseori, sarcina de mediator între copil și oamenii cu care intră în contact. Uneori, părinții pot amplifica nerezonabil comportamentele nepotrivite venite din partea unei persoane străine, constatând o preocupare greșită într-un gest neînsemnat. În alte situații, ei resping tot ceea ce copilul vede în preajma lui referitor la propria defectuoșitate, accentuează răutatea și disimulația persoanelor din grup, inducându-i copilului certitudinea că omenirea în care viețuiește este dăunătoare. Uneori, o parte dintre părinți nu țin cont de dificultățile sociale provocate de deficiență. Astfel, ei le îngăduiesc dreptul copiilor de a înțelege și a accepta toate fațetele propriei deficiențe. Atitudinile părinților în fața unui copil cu deficiențe devin de o extremă importanță. Reacțiile lor sunt caracterizate prin supraprotecție, acceptare, negare sau respingere.

„Aceste reacții au determinat gruparea părinților în următoarele categorii:

- **părinți echilibrați;**

Specificul acestui tip de familie este naturalismul cu care tratează împrejurarea. Ei reușesc destul de repede să ajungă în faza în care acceptă situația, se maturizează și trec la nivelul următor, acțiunea. Se familiarizează rapid cu specificul copilului și își planifică viața ținând cont de trebuințele copilului cu nevoi speciale. Având în vedere diagnosticul și anticiparea, părinții echilibrați analizează posibilitățile, găsesc resursele utile și singuri sau cu sprijinul familiei extinse acționează în beneficiul copilului.

- **părinți indiferenți;**

Părinții indiferenți ai unui copil cu deficiențe au deseori atitudini de negare a dificultăților acestuia. Epuizarea este una din stările în care ajunge un copil ai cărui părinți neagă capacitățile reale ale acestuia. Ei apreciază copilul ca fiind la fel ca cei tipici și îi impun cerințe asemănătoare.

- **părinți exagerați;**

Comportamentul prezent în această situație, mai ales din partea mamei, este supraprotecția. Copilul nu poate să își dezvolte autocontrolul, independența, curajul și respectul de sine, rămânând într-o stare de dependență față de adulții semnificativi.

- **părinți autoritari;**

Părinții resping ideea de libertate menținând în continuare controlul, din dorința de a evita evenimentele incomode. Drept urmare, tânărul va adopta un comportament violent care va genera degradarea relațiilor de comunicare din familie.

- **părinți inconsecvenți.**

Cel mai adesea este vorba despre părinți instabili, nesiguri și incapabili de a opta ferm pentru o anumită atitudine. Crescuți într-un mediu inconstant, lipsit de metode stabile, copilul devine nesigur și ușor de influențat de persoane rău intenționate.

Integrarea socială a copilului cu CES reprezintă o condiție esențială, obligatorie și decisivă pentru respectarea și exercitarea drepturilor sale, reglementate prin lege. *Integrarea* este un termen relevant pentru toate aspectele vieții, care nu trebuie să vizeze doar scopul final, ci, de asemenea să reprezinte un mijloc de a fi parte integrantă a comunității” și nu „o parte” separată de comunitate. Deci, integrarea este un proces de încorporare, de asimilare a individului în unități și sisteme sociale prin adaptarea la condițiile vieții societății umane. În literatura de specialitate se distinge o anumită procesualitate a integrării ordonată astfel:

- *integrarea fizică*: ca nivel incipient al integrării presupune prezența unor copii cu deficiențe în clase din învățământul obișnuit cu scopul de a reduce distanțele dintre copiii cu deficiențe și ceilalți copii precum și crearea condițiilor fizice pentru satisfacerea necesităților fundamentale și are ca principal scop eliminarea sau estomparea dependenței persoanei cu dizabilități de ceilalți;

- *integrarea funcțională*: se situează în prelungirea integrării fizice și presupune reducerea distanței funcționale între copiii normali și cei deficienți, posibilitatea tuturor copiilor de a participa la activitățile din școli, de a avea acces și de a utiliza resurse, servicii și instalații publice oferite de mediu. Această formă de integrare este un punct de pornire foarte important care facilitează intercunoașterea și familiarizarea reciprocă în avantajul ambelor părți;

- *integrarea socială*: vizează participarea copiilor cu deficiențe la activitățile desfășurate în afara clasei și în afara școlii, perceperea acestora ca fiind o parte inerentă a contextului social, stabilirea relațiilor sociale normale prin care copiii cu dizabilități să beneficieze de schimbări semnificative;

- *integrarea personală*: este legată de dezvoltarea relațiilor de interacțiune cu persoane semnificative în diverse momente ale vieții. Este vorba, de exemplu de relațiile pe care le stabilește un copil cu cei apropiați: părinți, frați, bunici și alte rude. Această formă de integrare respectă ceea ce unii specialiști numesc ecologia vieții, adică fiecare ființă umană la fel ca și plantele și animalele trebuie să trăiască și să se dezvolte în mediul lor natural și original. Astfel, dacă un copil este mutat din familia de origine, el este traumatizat prin segregare și pierde elementele esențiale ale integrării personale;

- *integrarea societală*: vizează exercitarea unui rol social productiv, apare atunci când copilul integrat în grupul de elevi dobândește sentimentul de apartenență și participare deplină la comunitate, cu asumarea de roluri. Integrarea societală presupune acceptarea deplină a copilului cu cerințe speciale de către ceilalți membri ai comunității școlare, presupune existența sentimentului de încredere în sine și în ceilalți;

- *integrarea organizatorică*: presupune organizarea structurilor și serviciilor publice în așa fel încât să răspundă nevoilor persoanelor cu deficiențe cât și celorlalți. Specializarea serviciilor se recomandă pentru integrarea persoanelor în interiorul societății.

Aceste procese se află într-o strânsă relație de interdependență și se impun comunității într-un mod firesc, cuprinzând toate domeniile și ramurile vieții sociale. Implicarea părinților și a comunităților este absolut necesară pentru a asigura calitatea educației, calitate ce nu poate fi asigurată în lipsa unei incluziuni autentice. Anume părinții și comunitățile, prin participarea lor directă în actul educational, trebuie să orienteze instituția spre crearea unor medii educaționale inclusive, să asigure existența condițiilor de bază în care să poată participa și învăța toți copiii. Pentru o mai eficientă susținere a educației incluzive familiile satisfac un minimum de cerințe:

- participă activ la toate activitățile și se implică în promovarea practicilor de integrare școlară a copiilor cu cerințe speciale la toate nivelurile vieții sociale.

- sunt modele de acțiune și comportament în acceptarea și susținerea integrării persoanelor cu cerințe speciale din comunitățile lor (Proiectele: „Da! toleranței”, „SAVE”, flashmob-uri: Ziua Inimii, Autismului, Toleranței, Salutului);

- sunt parteneri sinceri de dialog și acceptă fără rezerve colaborarea cu echipa de specialiști care se ocupă de educarea și recuperarea copiilor lor, urmăresc împreună progresul înregistrat de copil în diverse situații de viață;

- colaborează cu alți părinți în grupurile de suport ale părinților și împărtășesc și altora experiențele personale cu propriii copii la activitățile desfășurate în mijlocul familiei.[3]

În procesul de educație al copilului cu dizabilități atitudinea persoanelor care îl înconjoară constituie temelia dezvoltării sale. Care elucidează în primul rând acceptarea, explicată prin acțiuni concrete, cunoștințe noi în domeniu și afecțiunea, pentru stimularea dezvoltării și abilitării copilului. Incluziunea socială și educațională, este inseparabilă de familie și pune accent nu numai pe nevoile copilului, dar și a familiei în întregime printr-un spectru larg de servicii specializate în domeniu. În momentul în care copilul este inclus în școală, rolul părintelui privind educația copilului se dublează, mai ales pentru copii cu dizabilități. Acasă aceștia trebuie să creeze un mediu de încredere, echilibrat, în care copilul să se manifeste liber, iar în relația cu școala să colaboreze cu alți părinți, specialiști, membri ai comunității școlare. Suportul psihologic acordat copilului și părinților săi în procesul de incluziune asigură eficiența și succesul acestuia. Părinții sunt principalii furnizori de informație cu privire la creșterea și dezvoltarea copilului, a necesităților lui de bază, interesele și punctele forte, participă activ în procesul de evaluare inițială, complexă, de implementare a Planului Educațional Individualizat. Practicile pozitive în domeniul educației incluzive demonstrează că, cu cât acest proces progresează, cu atât familiile copiilor cu dizabilități devin mai sociabile, crește gradul de interrelaționare și comunicare cu alte persoane, activismul la

nivel de implicare în procesul educațional prin crearea de parteneriate durabile între școală, familie, societate.

Strategii de integrare a copiilor cu CES.

Există următoarele strategii de integrare: individuale, colective și totale.

I. Strategii individuale

Această categorie privește mai mult posibilitățile pe care individul, luat ca entitate, le utilizează să se integreze. Orice sistem educațional trebuie să aibă în vedere să înzestreze individul cu o gamă de strategii individuale pe care acesta să le poată folosi în împrejurările diferite ale vieții sale.

II. Strategii colective

Această strategie începe de la microgrupul familial, microgrupul de stradă, strategiile socio-profesionale - școlare și culturale.

III. Strategii totale

Societatea ca atare cunoaște și ea o gamă variată de strategii prin care facilitează integrarea individului în societate și a valorilor în conștiința individului. Gândirea social-culturală, modelul personalității, sistemul de circulație a valorilor, instituțiile sociale etc. sunt tot atâtea strategii care deservește procesul de integrare.

Recunoscând faptul că orice proces de readaptare a unei persoane cu cerințe educative speciale ar trebui să țină cont de măsurile care favorizează autonomia sa personală și asigură independența sa economică și integrarea sa socială, cea mai completă posibil, trebuie incluse și dezvoltate programe de readaptare, măsuri individuale și colective care să favorizeze independența personală, care să-i permită să ducă o viață cât mai normală și completă posibil, ceea ce include dreptul de a fi diferit. Ca ființă socială, omul este dependent de ceilalți oameni. Aceasta dependență înseamnă, de fapt, ajutor, posibilitatea de a comunica și coopera. Acest lucru dă naștere la sentimentul de apartenență și solidaritate umană, precum și la sentimentul de securitate al individului. Din categoria copiilor cu CES fac parte atât copiii cu deficiențe propriu-zise – la care, cerințele speciale sunt multiple, inclusiv educative, cât și copiii fără deficiențe, dar care prezintă manifestări stabile de inadapatare la exigențele școlii. Deci, din această categorie fac parte:

- copiii cu deficiențe senzoriale : vizuale, auditive, locomotorii etc;
- copiii cu deficiențe mintale;
- copiii cu tulburări afective (emoționale);
- copiii cu handicap asociat .[6]

În orice zi un părinte sau un cadru didactic poate observa duzini de emoții la un copil. Sarcina părinților și a cadrelor didactice este să-i ajute pe copii să învețe despre sentimentele lor și să le arate relația dintre sentimentele și comportamentul lor. Copiii doresc ca oamenii importanți din

viața lor să-i înțeleagă și să știe ce simt ei. Când sentimentele unui copil sunt înțelese și confirmate de către un părinte sau un cadru didactic se întâmplă deseori un lucru minunat în comportamentul sau starea lui de sănătate se îmbunătățește. Cu sprijinul unui părinte sau al unui cadru didactic copilul va învăța să caute propriile sale soluții pentru probleme, să devină mai independent și să-și stăpânească emoțiile și comportamentul. Relația dintre părinți, cadre didactice și copii cu dizabilități trebuie privită pozitiv iar pentru acest lucru e nevoie de respectarea câtorva reguli. Părinții și copii trebuie să fie realiști în așteptări. Trebuie luate în considerare vârsta copilului precum și alte circumstanțe. Trebuie recunoscute atât sentimentele copiilor cât și ale părinților sau ale cadrelor didactice. Copilul trebuie implicat în luarea deciziilor și trebuie alese situațiile la care poate să participe. Uneori este important pentru părinți să insiste asupra propriei lor agende. Alteori este bine să fie lăsat copilul să decidă. Una dintre cele mai eficiente metode de integrare a copiilor cu CES este jocul. Copiii, majoritatea timpului lor liber și nu numai, și-l petrec jucându-se. Jocul reprezintă pentru copii o modalitate de a-și exprima propriile capacități. Prin joc, copilul capătă informații despre lumea în care trăiește, intră în contact cu oamenii și cu obiectele din mediul înconjurător și învață să se orienteze în spațiu și timp. Putem spune că jocul este «munca copilului».

În concluzie, incluziunea reprezintă esența unui sistem educațional ce se caracterizează prin promovarea egalității în drepturi și responsabilității, flexibilitatea programelor școlare, implicarea activă a comunității în programele școlii, parteneriat cu familia. În reușita educației incluzive un rol important revine familiei. Relația familie-școală se bazează pe încredere. Comunicarea eficientă asigură încrederea reciprocă. La începutul parteneriatului cu părinții, profesorii trebuie să se gândească ce pot învăța de la părinți despre copiii lor. Pentru ca această comunicare să fie eficientă profesorii trebuie să apeleze la bune deprinderi de ascultare. Toți copiii au dreptul la educație în funcție de nevoile lor. Și copiii diferiți au drepturi egale cu ceilalți, iar o educație separată ar duce la marginalizare și discriminare, împiedicând formarea, împlinirea de sine și afirmarea personalității. Părinții sunt parteneri în educație pentru că dețin cele mai multe informații despre copilul lor, ei furnizând informații despre specificul dizabilității preșcolarului, precum și date despre contextul de dezvoltare a acestuia. Părinții informează și despre factorii de influență negativă care ar trebui evitați (fobii, neplăceri, stresuri, stimuli negativi, care determină inhibarea/izolarea copiilor etc.). Ei sunt persoanele care cunosc cel mai bine copilul și constituie o bună sursă de consultanță pentru cei care lucrează cu copiii lor (cadre didactice, specialiști –medici, kinetoterapeuți, defectologi, ergoterapeuți etc.) și sunt principalii susținători ai copilului. Rolul familiei în integrarea copiilor cu CES este unul primordial ce direcționează pe drumul vieții indivizi: sănătoși, buni, independenți și capabili pentru a se realiza și forma propria sa personalitate.

Bibliografie:

1. GÎNJU T. Pedagogizarea parinților în vederea educării copiilor cu cerințe educaționale speciale.
1. POPESCU, G., PLESA, O. Handicap, readaptare, integrare”, Bucuresti,
2. GOFREY C. Parteneriat școală-familie-comunitate. Ghid pentru cadrele didactice. București: Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 2007.
3. CUCER A. Atitudinea părinților față de procesul de educație incluzivă a copiilor cu dizabilități.
6. DAVID AURA-MANUELA Să-i cunoaștem mai bine pe copiii cu CES – pot fi copiii noștri!
7. ASISTENȚĂ SOCIALĂ, PSIHOPEDAGOGIE.

DIVERSITATEA UMANĂ

Georgescu Patricia-Maria,
drdă, UPS „Ion Creangă” Chișinău, Republica Moldova
Profesor, Gradul didactic Definitiv,
Palatul Copiilor Municipiul Râmnicu Vâlcea, România

Rezumat

Persoana umană nu are o ordine fixă, rigidă, ci dispune de o anumită „plasticitate”, atât ca organizare structurală, cât și ca dinamică funcțională. Din acest motiv, putem afirma că este un sistem structurat în spațiu și timp. Este o structură dinamică, stabilă, care, uneori dă impresia că se schimbă prin plasticitatea adaptativă, nu-și alterează și nu-și pierde natura. Persoana va avea modificări în decursul vieții, fără, însă, să-și piardă individualitatea și unicitatea, care constituie marca identității sale. Psihologia diferențială pune în evidență valoarea diferitelor trăsături și aptitudini individuale care sunt cele mai susceptibile în variații: inteligență, temperament, caracter, reacții, comportament, motivații, inhibiții.

Cuvinte cheie: diferențe, diversitate, factori diferențiali, trăsături.

Summary

The human person does not have a fixed, rigid order, but has a certain "plasticity", both as a structural organization and as a functional dynamic. For this reason, we can say that it is a system structured in space and time. It is a dynamic, stable structure, which sometimes gives the impression that it changes through adaptive plasticity, does not alter and does not lose its nature. The person will have changes during his life, without, however, losing his individuality and uniqueness, which is the mark of his identity. Differential psychology highlights the value of different individual traits and skills that are most susceptible to variation: intelligence, temperament, character, reactions, behavior, motivations, inhibitions.

Keywords: differences, diversity, differentiating factors, features.

Sistemul de învățământ românesc este un sistem funcțional care, cu toate disfuncțiile existente, are un nivel calitativ destul de ridicat. Sunt recunoscute performanțele obținute de elevii români pe plan internațional în diferite domenii ale educației. În schimb, rezultatele obținute la testele internaționale tip PISA (Programme for International Student Assessment) sau TIMSS (Trends in International Mathematics and Science Study) nu sunt atât de bune ca rezultatele la olimpiadele internaționale de matematică, informatică și științe. Acest lucru ne arată diferențele care există în calitatea procesului de predare pentru diferite categorii de copii și faptul că sistemul acordă o atenție deosebită copiilor cu performanțe și mai puțină atenție copiilor cu rezultate slabe. O altă caracteristică a sistemului de învățământ este tendința de a solicita tuturor copiilor performanțe similare uitând să înțeleagă, uneori, diferențele naturale care există între indivizi. Multe cadre didactice consideră că eșecul unui copil i se datorează integral acestuia pentru că nu a fost capabil